

**REFLECȚII PRIVIND EFECTELE DECIZIEI NR. 51/2016
A CURȚII CONSTITUȚIONALE A ROMÂNIEI
DIN PERSPECTIVA JURISPRUDENȚEI CURȚII EUROPENE
A DREPTURILOR OMULUI**

De [Răzvan Horațiu Radu](#)

[Abstract](#)

Reflections on the effects of the Decision no. 51/2016 of the Constitutional Court of Romania in the light of the case-law of the European Court of Human Rights

In this study, the author examines the effects of the decision of granting of the unconstitutionality of the phrase “or by other State specialized bodies” in the body of art. 142 para. (1) of the Code of criminal procedure, taking into consideration the case-law of the European Court of Human Rights.

The structure and content of the study reveal the comments on the main causes in which the Constitutional Court examined the above-mentioned issue, by identifying the rigor particulars related to each case, namely: the case Khan v. the United Kingdom, the case PG and JH v. the United Kingdom, Heglas v. the Czech Republic, the case Dumitru Popescu nr. 2 v. Romania, Judgment Bykov v. Russia, the case Dragojevic v. Croatia, the case Nițulescu v. Romania, considering, on the basis of the above, the doctrine developed by Cristina Rotaru, an important name in the field of law.

Finally, the author formulates brief considerations regarding the fact that in the light of the judgments of the Court, the declaration of a text which regulates the bodies being able to carry out the technical supervision as unconstitutional, actually results in the lack of the legal basis of the actions enforced by other bodies than the criminal prosecution ones. Secondly, as it should be noted in the principles resulting from the case law of the Court, the lack of legal basis of certain operative actions deemed as interference in the right to private life and correspondence, at the very most give rise to an infringement of art. 8 of the Convention, but not a breach of the right to a fair trial, provided under art. 6 of the Convention, if the other procedural safeguards are complied with.

Keywords: unconstitutionality; other State specialized bodies; case law of the European Court of Human Rights; causes; technical supervision; private life; fair trial.

Introducere

Decizia nr. 51/2016 a Curții Constituționale a României^[1] (în continuare, CCR) referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 142 alin. (1) din Codul de procedură penală^[2] a declanșat o amplă dezbateră în societatea românească atât în mediile juridice, cât și la nivelul opiniei publice. Prin această decizie a fost declarată neconstituțională sintagma „ori de alte organe specializate ale statului” din cuprinsul art. 142 alin. (1) din Codul de procedură penală. În esență, neconstituționalitatea se referă la reglementarea care privește posibilitatea de punere în executare a mandatului de supraveghere tehnică, de către alte organe specializate ale statului care nu sunt expres enumerate în Codul de procedură penală sau alte legi speciale. CCR a apreciat că aceste prevederi încalcă normele constituționale care reglementează statul de drept în componenta sa privind garantarea drepturilor cetățenești și principiul legalității^[3]. Prin această decizie, CCR a stabilit că alte organe, decât cele de urmărire penală nu pot realiza activități de supraveghere tehnică: accesul la un sistem informatic, supravegherea video, audio sau prin fotografiere, localizarea sau urmărirea prin mijloace tehnice, obținerea datelor privind tranzacțiile financiare ale unei persoane^[4]. Având în vedere că în multe cauze penale probele constând în măsurile tehnice de supraveghere au fost realizate cu sprijinul Serviciului Român de Informații deținător, conform legislației în vigoare, a logisticii necesare, s-au ridicat o serie de întrebări legitime cu privire la efectele deciziei CCR asupra acestor mijloace de probă. În esență, aceste întrebări privesc legalitatea probelor administrate în această modalitate, ca urmare a celor statuate de CCR în Decizia nr. 51/2016. Prezentul studiu nu are ca obiectiv să identifice toate problemele pe care le ridică decizia CCR, aspecte pe care sperăm că atât legiuitorul, cât și organele executive și practicienii dreptului le vor lămuri cât mai repede. Ceea ce vom urmări este realizarea unei analize cât mai detaliate a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO sau Curtea) în ceea ce privește aspecte asemănătoare care țin de administrarea în procesul penal a unor mijloace de probă obținute fie cu ajutorul poliției, fie a serviciilor de informații sau chiar a părților, într-un mod contrar normelor naționale sau cu încălcarea dreptului la viață privată și corespondență garantat de art. 8 al Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (Convenția).

Jurisprudența CEDO

Curtea de la Strasbourg a analizat în jurisprudența sa numeroase cazuri în care s-a pus problema administrării/obținerii unor probe prin mijloace ilegale, contrare

art. 3 (care garantează dreptul de a nu fi supus torturii, tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante), art. 6 (care garantează dreptul la un proces echitabil) sau art. 8 din Convenție (care garantează dreptul la viață privată, familie, domiciliu și corespondență)^[5].

Analiza pe care o propun se va limita însă doar la compatibilitatea cu dreptul la un proces echitabil prevăzut de art. 6 din Convenție a probelor administrate prin încălcarea drepturilor garantate de art. 8 din Convenție pentru că aceasta este problema care se ridică din perspectiva CEDO ca urmare a Deciziei CCR nr. 51/2016. Întrebarea căreia urmează a i se da un răspuns este dacă păstrarea sau valorificarea ca mijloace de probă a unor interceptări efectuate în baza unui text de lege declarat neconstituțional afectează și dreptul la un proces echitabil garantat de art. 6 din Convenție.

Vom urmări raționamentul Curții așa cum se deduce acesta din analiza mai multor cauze. Ca tipologie, analiza Curții a urmărit, de regulă, atât compatibilitatea măsurilor naționale de înregistrare/interceptare cu art. 8 din Convenție care garantează dreptul la viață privată și corespondență, cât și cu dreptul la un proces echitabil, garantat de art. 6 din Convenție.

Pentru o mai bună înțelegere a raționamentului Curții, vom proceda, în continuare la o prezentare a principalelor cauze în care aceasta a analizat problematica sus-menționată, cu identificarea particularităților de rigoare aferente fiecărei spețe.

1. O primă cauză în care Curtea a analizat aceste aspecte este **Schenk contra Elveției**^[6]. În această speță, reclamantul, condamnat pentru săvârșirea unei tentative de instigare la omor s-a plâns de încălcarea dreptului la un proces echitabil întrucât condamnarea sa s-a bazat pe utilizarea unui element de probă obținut ilegal, adică o înregistrare a unei discuții cu reclamantul, efectuate de potențialul asasin la solicitarea poliției, în afara cadrului legal, convorbire din care reieșeau date privind vinovăția reclamantului. Deși caracterul ilegal al acestei înregistrări a fost recunoscut și de instanțele elvețiene, acestea au admis totuși utilizarea respectivei înregistrări drept mijloc de probă^[7]. Analizând cererea sub aspectul dreptului la un proces echitabil, Curtea a stabilit că nu a existat o încălcare a acestuia, bazându-se pe următoarele argumente: reclamantul a beneficiat pe parcursul procedurii interne de dreptul la apărare, a avut posibilitatea să conteste autenticitatea convorbirii înregistrate, precum și utilizarea ei ca mijloc de probă, iar condamnarea s-a bazat și pe alte mijloace de probă care s-au coroborat cu elementele care reieșeau din conversația înregistrată^[8].

În speță, reclamantul a invocat și încălcarea art. 8 din Convenție, capăt de cerere respins pentru neepuizarea căilor de recurs interne^[9].

2. În cauza **Khan contra Marii Britanii**^[10], reclamantul a invocat atât încălcarea dreptului la viață privată, cât și a dreptului la un proces echitabil. În fapt, acesta a fost condamnat pentru săvârșirea infracțiunii de complicitate la trafic de droguri în baza unei interceptări realizate ca urmare a montării de către poliție a unor dispozitive în apartamentul unui prieten al acestuia față de care, el, pe parcursul

unei discuții spontane, a recunoscut săvârșirea faptei^[11]. Curtea a constatat încălcarea art. 8, apreciind că înregistrările ambientale realizate de polițiștii britanici nu aveau o bază legală corespunzătoare în dreptul englez, ele efectuându-se după niște reglementări ale Ministerului de Interne care nu îndeplineau condiția de accesibilitate^[12]. Elementul de noutate adus de cauza Khan este că reclamantul a invocat încălcarea art. 6 din Convenție, întrucât înregistrările efectuate reprezentau singura probă care a stat la baza condamnării sale. Astfel, admiterea de către instanțele britanice a acestui mijloc de probă l-a determinat ulterior și pe reclamant ca în faza de judecată să-și recunoască vinovăția. Curtea a plecat de la analiza procedurii interne în ansamblu, constatând că aceasta a fost echitabilă, nefiind încălcat art. 6 din Convenție: reclamantul a avut posibilitatea să conteste atât autenticitatea înregistrării, cât și utilizarea acesteia de către organele judiciare. Reclamantul a pus în discuția instanțelor interne doar modalitatea de efectuare a înregistrării, printr-o procedură care nu avea bază legală în sistemul intern, aspect recunoscut de acestea. Totuși, susținerile sale nu au influențat decizia instanțelor britanice de a reține înregistrările ca mijloc esențial de probă în acuzare. Trebuie adăugat că instanța de la Strasbourg a ținut cont, în speță, și de modalitatea în care reclamantul a recunoscut săvârșirea faptei, prin discuții spontane cu un prieten, fără să fi fost instigat în vreun fel de autorități sau de către prietenul cu care discuta^[13].

3. Curtea a analizat o situație aproape identică cu cea din cauza Khan și în speța **PG și JH contra Marii Britanii**^[14]. În această cauză, cei doi reclamanți au fost condamnați în baza unor înregistrări ambientale efectuate de poliție fără bază legală în apartamentul unei persoane. Acestora li s-au mai adăugat și unele înregistrări secrete, efectuate în arestul Poliției, în vederea obținerii unor probe de voce din partea reclamanților, probe necesare efectuării unei expertize. Aceste mijloace de probă nu reprezentau, spre deosebire de cauza Khan, singurele elemente ale acuzării, ele coroborându-se și cu alte probe. Prin urmare, Curtea, bazându-se pe același raționament expus în hotărârea Khan a ajuns la aceeași concluzie a neîncălcării art. 6 din Convenție, deși a constatat încălcarea art. 8 din Convenție^[15].

Această jurisprudență dezvoltată de Curte începând cu Hotărârea Schenk de la sfârșitul anilor '80 este confirmată de o serie de hotărâri pronunțate în ultimii ani.

4. Astfel, în cauza contra **Heglas contra Republicii Cehe**^[16], CEDO a fost pusă, de asemenea, în fața analizei dreptului la un proces echitabil în condițiile în care printre probele pe care s-au bazat instanțele interne la condamnarea reclamantului se aflau și înregistrări ambientale și listinguri telefonice ce fuseseră obținute prin mijloace declarate de instanța de la Strasbourg contrare art. 8 din Convenție. CEDO a constatat de asemenea că procedura internă a fost echitabilă în ansamblu fiind respectate dreptul la apărare, contradictorialitatea iar interceptările puse în discuție, deși au avut un rol esențial, se coroborau și cu alte probe^[17].

5. În ceea ce privește sistemul românesc, Curtea a făcut o analiză a unor aspecte asemănătoare în cauza **Dumitru Popescu nr. 2 contra României**^[18]. În fapt, reclamantul fusese condamnat la închisoare pe baza unor interceptări telefonice autorizate de procuror. În analiza sa, Curtea a apreciat că s-a încălcat art. 8 din Convenție, întrucât legislația românească din acel moment nu oferea garanțiile necesare impuse de acest articol^[19]. În ceea ce privește dreptul la un proces echitabil, reclamantul a invocat că, fiind fundamentată pe interceptări telefonice lipsite de bază legală corespunzătoare, condamnarea sa de către instanțele românești încălca acest drept. Analiza Curții a plecat de la principiile degajate din hotărârile prezentate mai sus, după care, în concret, Curtea a constatat că reclamantul a beneficiat de garanțiile unui proces echitabil în ansamblu: avocatul său a avut posibilitatea să ia cunoștință de convorbirile telefonice transcrise, reclamantul nu a contestat nici conținutul, nici autenticitatea acestora, convorbirile telefonice se coroborau cu alte mijloace de probă, neavând ele singure un rol esențial în fundamentarea hotărârilor de condamnare^[20]. În plus, în această hotărâre, Curtea validează sistemul românesc de interceptări prevăzut de Codul de procedură penală, așa cum fusese modificat până la data intervenției hotărârii de condamnare^[21]. Această validare a fost ulterior confirmată și în cauza Blaj^[22].

6. Jurisprudența Curții în sensul enunțat mai sus a fost confirmată și de Hotărârea **Bykov contra Rusiei**^[23]. În speță, reclamantul a angajat un asasin pentru uciderea unui rival în afaceri. Potențialul asasin l-a denunțat organelor judiciare care au organizat o acțiune în care denunțatorul, având montată asupra sa aparatură de înregistrare, l-a vizitat acasă pe reclamant, unde a purtat discuții cu acesta despre fapta pentru care fusese angajat și pe care pretindea că a săvârșit-o^[24]. Elementele de noutate aduse de această cauză sunt date de contestarea de către reclamant a fiabilității înregistrării și a interpretării date acesteia de către organele judiciare și de invocarea încălcării dreptului de a păstra tăcerea și de a nu se autoincrimina. Primul motiv a fost respins de Curte, întrucât reclamantul a contestat aceste aspecte pe parcursul procedurii interne, procedură echitabilă în ansamblul său, chiar dacă contestațiile i-au fost respinse. În plus, condamnarea s-a bazat și pe alte mijloace de probă^[25]. Al doilea motiv a fost respins de Curte, întrucât din analiza cauzei nu reieșea că discuțiile ar fi avut loc în condiții de presiune exercitată asupra reclamantului, acesta aflându-se în libertate în acel moment, primindu-l la el acasă pe denunțator cu care a discutat liber de orice constrângeri. În plus, convorbirea a fost supusă și unei expertize lingvistice din care reieșea natura relațiilor existente între denunțator și reclamant, mai degrabă de la inferior către superior, ceea ce excludea constrângerea^[26].

7. De dată recentă, cauza **Dragojevic contra Croației**^[27] confirmă, de asemenea, jurisprudența anterioară în materie de echitate a procesului penal în cazul în care condamnarea se bazează pe probe obținute contrar art. 8 din Convenție.

Acest fapt ne poate duce la concluzia că există o jurisprudență consolidată a Curții în materie. Cu toate acestea, există însă izolat și soluții contrare.

8. Astfel, o soluție diferită a pronunțat Curtea în cauza **Nițulescu contra României**^[28], unde a constatat încălcarea dreptului la un proces echitabil. Însă trebuie subliniat că raționamentul utilizat de Curte în această speță nu este unul diferit față de cauzele anterioare. În fapt, reclamantul a fost condamnat pentru săvârșirea unei infracțiuni de trafic de influență. Probatoriul esențial era format din înregistrarea unor convorbiri efectuată de către denunțatoare cu autorizație dată de procuror. Înregistrarea a fost stocată atât pe un aparat propriu de înregistrare, cât și pe unul pus la dispoziție de către polițiști^[29]. Concluzia Curții este diferită întrucât particularitățile cauzei sunt altele. Astfel, în speță, reclamantul a fost condamnat pentru prima dată în faza de recurs fără o readministrare directă a probatoriului, după ce, în prealabil, fusese achitat atât în fond, cât și în apel. O parte din conversațiile realizate cu aparatul denunțatoarei nu au fost prezentate în fața instanței și nu au putut fi expertizate pentru a li se stabili autenticitatea. Declarațiile denunțatoarei au fost contradictorii, iar ceilalți martori audiați nu au asistat direct la discuțiile dintre denunțatoare și reclamant. Prin urmare, Curtea nu a putut reține că procedura a avut în ansamblu un caracter echitabil, dar această concluzie nu a fost determinată de legalitatea sau nelegalitatea interceptărilor^[30].

În esență, din jurisprudența Curții privind utilizarea în procesul penal a mijloacelor de probă rezultate în urma supravegherii tehnice, se degajă următoarele principii:

- Admisibilitatea probelor ține, în primul rând, de dreptul intern al fiecărui stat parte la Convenție^[31].

- Rolul Curții nu este de a se pronunța în principiu asupra admisibilității probelor obținute prin metode contrare dreptului intern. Curtea verifică însă dacă procedura în ansamblu, inclusiv modul de administrare a probelor, a fost echitabilă, ceea ce implică și o analiză a ilegalității în discuție, iar în cazul în care se identifică o încălcare a unui alt drept protejat de Convenție, o analiză a naturii acestei încălcări^[32].

- Pentru a stabili dacă procedura în ansamblu a fost echitabilă, trebuie verificat dacă s-au respectat garanțiile procesuale, în principal, dreptul la apărare și dacă acuzatul a avut posibilitatea de a pune în discuție autenticitatea elementelor de probă și să se opună utilizării lor^[33].

- De asemenea, trebuie analizată calitatea probei și dacă circumstanțele în care a fost administrată creează dubii cu privire la fiabilitatea și exactitatea sa. Dacă nu se ridică o problemă de echitate a procedurii, dacă proba obținută nu se coroborează cu altele, în cazul în care aceasta este foarte solidă și nu prezintă îndoieli, necesitatea altor elemente de probă devine mai puțin importantă^[34].

- Curtea acordă o importanță deosebită faptului dacă respectiva probă era sau nu determinantă pentru rezultatul procesului penal. Aici trebuie însă subliniat că în cauza Khan înregistrarea ilegală avea un caracter determinant, aspect care nu a afectat procesul echitabil în ansamblu^[35].

Concluzii

Din analiza cauzelor prezentate mai sus se poate deduce cu ușurință că jurisprudența Curții în materie este consolidată și a fost creată pe parcursul mai multor ani. Chiar dacă în majoritatea cauzelor analizate, instanța de la Strasbourg nu a identificat și încălcări ale dreptului la un proces echitabil, totuși utilizarea unor mijloace de probă obținute prin încălcarea art. 8 din Convenție ar putea atrage o încălcare a dreptului la un proces echitabil în ansamblu. În acest scop însă trebuie analizate toate circumstanțele cauzei și verificat, în primul rând, dacă dreptul la apărare a fost respectat și care era calitatea și importanța mijloacelor probatorii în discuție. În unele din cauzele sus-menționate faptul că inclusiv instanțele interne au recunoscut caracterul ilegal al respectivelor mijloace de probă nu au determinat Curtea să constate o încălcare a dreptului la un proces echitabil, dacă procedura în ansamblu a fost echitabilă.

Utilizarea de mijloace de probă obținute în urma supravegherii tehnice, mijloace de probă care nu respectă standardul intern de legalitate nu conduce *de plano* la încălcarea dreptului la un proces echitabil. Sancțiunea aplicabilă în acest sens este doar constatarea încălcării art. 8 din Convenție și obligarea statului la plata unor despăgubiri conform jurisprudenței Curții. Pe de altă parte, constatarea încălcării de către Curte a dreptului la viață privată prevăzut de art. 8 din Convenție nu dă naștere și unei proceduri admisibile de revizuire în dreptul intern așa cum s-ar întâmpla în cazul încălcării dreptului la un proces echitabil.^[36]

Revenind însă la analiza impactului Deciziei CCR din perspectiva jurisprudenței CEDO, trebuie evidențiate două aspecte. În primul rând, din perspectiva raționamentelor Curții declararea ca neconstituțional a unui text ce reglementează organele care pot efectua supravegherea tehnică conduce, practic, la lipsa de bază legală a măsurilor puse în executare de alte organe decât cele de urmărire penală. În al doilea rând, așa cum se observă și din principiile degajate din jurisprudența Curții, lipsa de bază legală a unor măsuri operative care reprezintă ingerințe în dreptul la viață privată și corespondență atrag cel mult o încălcare a art. 8 din Convenție, nu și o încălcare a dreptului la un proces echitabil, prevăzut de art. 6 din Convenție, dacă sunt respectate celelalte garanții procesuale.

^[1] Publicată în M. Of. Nr.190 din 14 martie 2016

^[2] **Art. 142 („Punerea în executare a mandatului de supraveghere tehnică”)**

(1) Procurorul pune în executare supravegherea tehnică ori poate dispune ca aceasta să fie efectuată de organul de cercetare penală sau de lucrători specializați din cadrul poliției ori de alte organe specializate ale statului.

^[3] Decizia CCR nr. 51/2016, par. 49, 50

^[4] Art. 138 alin. (1) lit. a) – e) și alin. (13) din Codul de procedură penală

[5] Pentru mai multe detalii, a se vedea, Răzvan Horațiu Radu, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Note de Curs*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, pp. 114, 115; David Harris, Michael O'Boyle, Colin Warbrick (coord.), *Law of the European Convention on Human Rights*, 2nd ed., Oxford University Press, New York, 2009, pp. 256 - 258

[6] www.echr.coe.int, Hotărârea din 12.07.1988

[7] Pentru detalii privind procedura internă desfășurată în fața instanțelor elvețiene, Idem, par. 9 - 34

[8] Idem, par. 45 - 49

[9] Idem, par. 52, 53

[10] www.echr.coe.int, Hotărârea din 12.05.2000

[11] Pentru detalii privind procedura internă desfășurată în fața instanțelor britanice a se vedea, Idem, par. 9 - 15

[12] Idem, par. 27, 28

[13] Idem, par. 29 - 40

[14] www.echr.coe.int, Hotărârea din 25.09.2001

[15] Idem, par. 8 - 23, 34 - 38, 52 - 63, 74 - 81

[16] www.echr.coe.int, Hotărârea din 1.03.2007

[17] Idem, par. 55 - 93

[18] www.echr.coe.int, Hotărârea din 26.04.2007

[19] Idem, par. 66 - 86

[20] Idem, par. 106 - 111

[21] Idem, par. 82 - 84

[22] www.echr.coe.int, Hotărârea din 8.04.2014, par. 127 - 148

[23] www.echr.coe.int, Hotărârea din 10.03.2009

[24] Idem, par. 10-16

[25] Idem, par. 84, 95-98

[26] Idem, par. 29-30, 99-104

[27] www.echr.coe.int, Hotărârea din 15.01.2015, par. 127-135

[28] www.echr.coe.int, Hotărârea din 22.09.2015

[29] Pentru mai multe detalii privind desfășurarea întregii proceduri interne, a se vedea, Idem, par. 9 - 32

[30] Idem, par. 43 - 57

[31] Schenk contra Elveției, par. 45; Bykov contra Rusiei, par. 88, Khan contra Marii Britanii, par. 35, P.G si J.H contra Marii Britanii, par. 76, Dumitru Popescu nr. 2 contra României, par. 106, Dragojevici contra Croației, par. 127, Heglas contra Republicii Cehe, par. 84

[32] Khan contra Marii Britanii, par. 34, P.G. și J.H. contra Marii Britanii, par. 76, Heglas contra Republicii Cehe, par. 85, 89 - 92, Bykov contra Rusiei, par. 89, Dumitru Popescu nr. 2 contra României, par. 107, Dragojevic contra Croației, par. 128

^[33] Khan contra Marii Britanii, par. 35, 37, Bykov contra Rusiei, par. 90, Dumitru Popescu nr. 2 contra României, par. 109, Dragojevic contra Croației, par. 129, Heglas contra Republicii Cehe, par. 86

^[34] Khan contra Marii Britanii, par. 35, 37, Bykov contra Rusiei, par. 90, Dragojevic contra Croației, par. 129, Heglas contra Republicii Cehe, par. 86

^[35] Khan contra Marii Britanii, par. 37, P.G. și J.H. contra Marii Britanii, par. 79

^[36] A se vedea, în acest sens, Cristina Rotaru, *Tehnici speciale de supraveghere sau cercetare. Supravegherea tehnică-interceptarea convorbirilor și comunicărilor*, în *Caiete de Drept Penal nr. 1/2011*, p. 1 și urm.